

Läromedelsbarometern

Översikt av läromedelsinköpen i Sverige under 2023

December 2024

Inledning

Den politiska uppmärksamheten kring läromedel var fortsatt hög under 2023. Ökad tillgång till böcker i skolan, både läromedel och annan litteratur, var och är en av regeringens högst prioriterade åtgärder för att förbättra kunskapsinläringen hos svenska elever och komma till rätta med den pågående läskrisen i samhället.

Under hösten 2023 lade regeringen fram propositionen *Stärkt tillgång till läromedel (2023/24:21)* som innehöll en rad reformer och tillägg till skollagen för att öka tillgången till läromedel. Lagförslaget handlade om att genomföra det Läromedelsutredningen från 2021 rekommenderade, bland annat att skriva in i skollagen att elever har rätt till läromedel och att definiera vad läromedel, läroböcker och andra lärverktyg är. Lagstiftningen röstades igenom riksdagen i fullständig enighet mellan partierna och Sverige har nu tydliga krav på att elever ska ha tillgång till läromedel. Att läromedel tydligt definieras är positivt och förenklar för huvudmän och lärare.

Redan innan propositionen beslutade regeringen, något oväntat, att införa ett statsbidrag för inköp av tryckta läromedel med eller utan digitala komponenter. Statsbidraget introducerades under våren 2023 och innebar att regeringen avsatte 685 miljoner kronor för inköp av läromedel under innevarande år. 88 procent av kommunerna sökte statsbidraget och de statliga pengarna innebar mycket riktigt ett tillskott av läromedel till svenska elever, men inte i den utsträckning som kunde förväntas.

Trots att hela statsbidraget inte omsattes i fler läroböcker, så var de kommunala huvudmännen ändå flitiga med att köpa läromedel under 2023 och statsbidraget verkar ha haft en utjämnande effekt genom att höja golvet för läromedelssatsningar rejält. Jämfört med 2022 ökade kommunernas läromedelsinköp med cirka 16 procent – en väsentlig ökning och en tydlig positiv trend syns från 2020 till 2023. Det ska dock beaktas att de senaste åren präglats av en betydande inflation. Kostnadsökningarna i samhället har också inneburit att kostnaderna för läromedelsproducenterna ökat. Interna siffror från Läromedelsföretagen visar dock att de egna priserna ökat mindre än inflationsutvecklingen under den aktuella perioden. Inflationsjusterat har läromedelssatsningarna ökat med 25 procent på tre år.

Även sett till läromedlens andel av huvudmännens totala kostnad per elev, har det skett en tydlig förbättring. Nu utgör läromedel i genomsnitt cirka 0,86 procent av kostnaden per elev.

Förändringen av läromedelsinköp verkar ha skett på bred front i Sverige. I förra årets Läromedelsbarometer, med statistik för 2022, framgick att över hälften av kommunerna spenderade mindre än 0,7 procent av totalkostnaden per elev på läromedel. Under 2023 var det enbart 19 procent av kommunerna som spenderade så

lite – hela 81 procent lägger alltså mer än 0,7 procent av totalkostnaden på läromedel. Andelen kommuner som lägger 1 procent eller mer av totalkostnaden på läromedel har mer än fördubblats sedan förra årets genomgång och uppgår nu till över en fjärdedel av kommunerna. Även om siffrorna delvis påverkas av att totalkostnad för elev sjunkit så ser vi ändå en mycket påtaglig förbättring hos svenska kommuner – eleverna i grundskolan har fått tillgång till fler läromedel än tidigare.

Det är alltså tydligt att det pågår en positiv läromedelstrend i Sverige, där kommunala huvudmän köper in allt fler läromedel till sina elever. Med tanke på att skollagen sedan den 1 juli 2024 är justerad och det nu framgår att elever har rätt till läromedel, så är det lovande att kommunerna har påbörjat processen att öka tillgången till läromedel.

Läskrisen i svensk skola allt mer uppenbar – och uppmärksammas

Svenska elevers läsförmåga och läsförståelse har försämrats över tid. Under hösten 2024 har den svenska läskrisen uppmärksammas allt mer – med larmrapporter från lärare och skolledare om en eskalerande dålig förmåga hos landets elever att läsa det tryckta ordet. Under lång tid har en ovana vid att läsa tryckt text lett till en ökad användning av olika hjälpmedel så som att lyssna på inläst material.

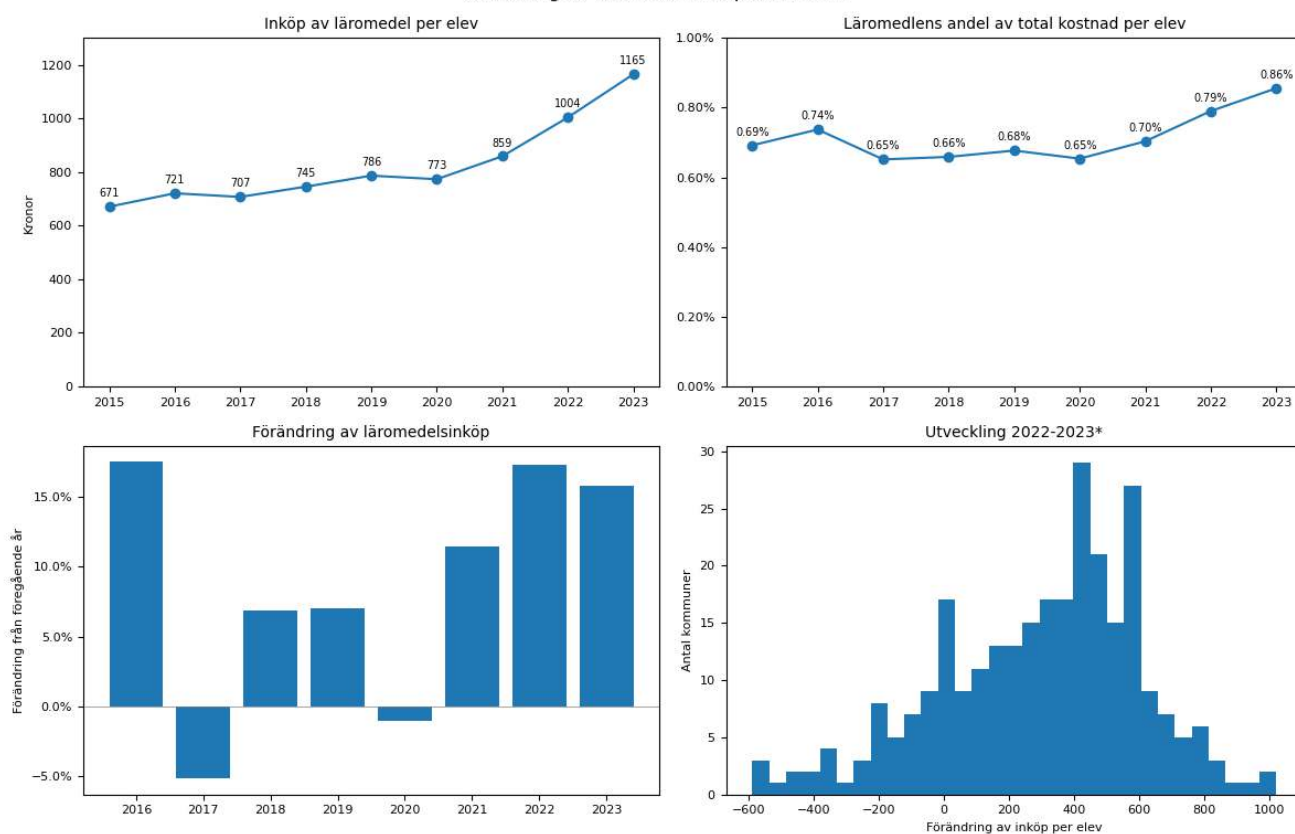
Denna typ av hjälpmedel är ursprungligen ägnade åt personer med exempelvis dyslexi eller annan läsnedsättning, och kan för dem vara helt avgörande för att klara av skolan. Men andelen elever som ges tillgång till så kallad lyssneläsning har ökat kraftigt och har av många i debatten beskrivits som en genväg som använts istället för att lägga de resurser som krävs för att väcka läslust och bygga förmåga hos elever som behövt extra stöd. Elever behöver utsättas för böcker – såväl läroböcker som är specifikt utformade för den aktuella kursen eller ämnet, som skön- och facklitterära verk.

Läskrisen i svensk skola (och samhället i övrigt) har föranletts av en läromedelskris där böcker i skolan successivt trängts ut. Efter att skolan under 1990-talet kommunaliserades och öppnades upp för fristående aktörer försvann samtidigt överblicken över skolans organisation och styrning. De nya skrivningarna i Skollagen som ger alla elever rätt till läromedel är en viktig pusselbit i arbetet för att stärka svensk skola.

Summering av utvecklingen av läromedelsinköpen 2023

I nedanstående grafer ges en överblick över läromedelsutvecklingen. Den övre vänstra bilden visar utvecklingen sedan 2015 gällande inköpen i kronor per elev. Där syns en tydlig ökning. I den övre högra grafen framgår läromedlens andel av totalkostnaden per elev. Totalkostnaden avser kommunens sammantagna kostnad för skolan. I den nedre vänstra grafen kan den procentuella utvecklingen mellan åren studeras. Där framgår till exempel att inköpen ökade procentuellt mer mellan 2021 och 2022 än vad de gjorde mellan 2022 och 2023. I den nedre högra grafen synliggörs hur många kommuner som ökat respektive minskat sina läromedelsinköp sedan året innan. I den sistnämnda grafen framgår också att det visserligen var ovanligt, men att det ändå var ett antal kommuner som minskade sina inköp under 2023. De allra flesta har dock ökat inköpen väsentligt.

Utveckling av läromedelsinköp 2015-2023

* Outliers exkluderade: >1300 kr (2 st), <-600 kr (5 st)

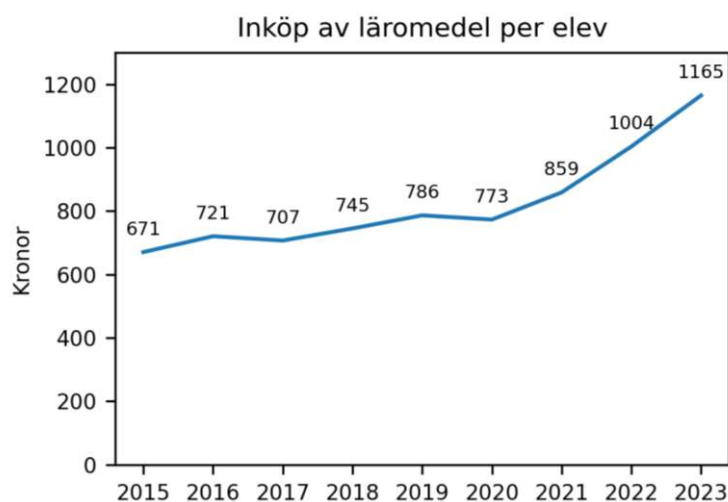
De viktigaste slutsatserna från 2023 års Läromedelsbarometer

Läromedelsinköpen har ökat med 25 procent på tre år i reala tal

I reala tal har nu satsningarna på läromedel ökat tre år i rad – sedan 2020 har inköpen ökat med 25 %, justerat för inflation. Ökningen började redan innan både lagstiftning och statsbidrag var på plats och det är uppenbart att diskussionen om läromedel i sig har haft en positiv effekt. De kommunala huvudmännen har ökat sina inköp av läromedel betydligt mer än inflationen och det betyder att eleverna fick fler läromedel.

Den positiva läromedelstrenden fortsatte under 2023

Mellan 2020 och 2023 har det skett en tydlig och kontinuerlig ökning av läromedelsinköpen. Mellan dessa år har inköpen ökat med 50 procent i nominella termer. Vi kan nu med relativt stor säkerhet säga att ett trendbrott inträffade under åren 2020 och 2021 – fram till 2020 varierade läromedelsinvesteringarna per elev runt 700 till 800 kronor, medan det för efterföljande år skett en strukturell ökning upp till **ett genomsnitt på 1165 kronor per elev för år 2023**. Även om trenden är positiv så har den än så länge inte lett hela vägen fram till det nu uttalade målet att svenska elever ska ha minst ett eget läromedel i samtliga ämnen.

Andelen kommuner som satsar mer än 1000 kronor har dubblerats

Jämfört med 2022 har andelen kommuner som satsar mer än 1000 kronor per elev på läromedel ökat markant. Under 2023 investerade 77 procent av kommunerna 1000 kronor eller mer – en ökning från 32 procent år 2022 vilket betyder att andelen mer än dubblerats. Över en tredjedel av kommunerna satsade mindre än 800 kronor år 2022, den andelen har nu sjunkit till cirka 10 procent. Detta tyder på att det skett en betydande nivåhöjning och att andelen kommuner som satsar mycket lite minskat drastiskt över tid.

Positiv trend med mer läromedel, men klyftorna kvarstår

Den positiva trenden för läromedelsinköp fortsatte alltså under 2023. Samtidigt kvarstår klyftorna mellan de sämsta och bästa kommunerna i rankingen. Även om det är viktigt att komma ihåg att rankingen inte utgör en perfekt sammanställning av kommunernas inköp, så visar den stora spridningen mellan de svenska kommunerna att förutsättningarna skiljer sig drastiskt beroende på var i landet vi befinner oss. Den kommun som spenderade minst pengar på läromedel lade 1875 kronor mindre per elev än den kommun som spenderade mest. Året innan var skillnaden 1578 kronor, medan diskrepansen var 2000 kronor år 2021. Klyftan mellan extremerna har således fluktuerat över tid men påvisar fortsatt en betydande ojämlikhet i hur tillgången till läromedel ser ut. Vilken kommun en elev har sin skola har därmed fortsatt en mycket stor påverkan på i vilken utsträckning eleven har tillgång till läromedel.

Samtidigt har en övergripande utjämning skett mellan kommungrupper. Mindre kommuner tar in på de större kommunerna vad gäller läromedelsinköp. Det är ett tecken på att de geografiska skillnaderna minskade under 2023.

Viss effekt av statsbidraget för inköp av vissa läromedel

Under 2023 introducerade regeringen ett statsbidrag för inköp av tryckta läromedel med eller utan digitala komponenter. För att vara berättigade att söka statsbidraget behövde huvudmännen först finansiera läromedel upp till en kostnad motsvarande sitt eget historiska genomsnitt av läromedelsinköp. Staten betalade ut över 530 miljoner kronor i läromedelsstöd vilket resulterade i ett ökat antal beställningar hos förlagen som motsvarande drygt 270 miljoner kronor, vilket innebär en diskrepans motsvarande cirka 260 miljoner kronor.

Den ökning av läromedelsinköp som vi ser i statistiken för 2023 motsvarar därmed inte en lika stor ökning som kunnat förväntas om hela läromedelsstödet hade använts till att köpa fler nya läromedel än vad huvudmännen vanligen köper in. Däremot kan statsbidraget ha inneburit ett stöd för mindre kommuner att öka sina inköp – den relativa ökningen gentemot stora städer i Sverige och den minskade ojämlikheten som syns 2023 pekar nämligen på det. Statsbidragets långsiktiga effekter för tillgången till läromedel behöver utvärderas när det varit på plats en längre tid.

Sverige köper fortfarande färre läromedel än Norge och Finland

Trots att läromedelsinköpen fortsatte öka under 2023 så har Sverige ännu inte kommit ikapp våra grannländer – åtminstone inte Norge och Finland. Huvudmännen i dessa två länder satsar ungefär 30 procent mer på läromedel än vad svenska kommunala huvudmän gör. Däremot ligger Sverige bättre till än Danmark.

Statlig statistik vid horisonten?

Under 2024 har regeringen gett Skolverket i uppdrag att, som det uttrycks i uppdraget, *utveckla och förtydliga uppgiftsinsamlingen från huvudmännen så att den mer detaljerat redovisar hur mycket medel som läggs på läroböcker, andra läromedel och annat material som används i undervisningen.* Kommer sådan statistik på plats så är det förstås mycket välkommet – inte minst med tanke på att det redan under 2024 skedde förändringar i hur läromedel distribueras, vilket kan innebära att det redan nästa år kan bli svårt att sammanställa Läromedelsbarometern.

Statlig statistik skulle säkerställa att vi även i framtiden kan ha en tydlig bild av i vilken omfattning svenska skolor satsar på läromedel.

Definition av läromedel och ändrad skollag

Det finns nu en officiell definition av vad ett läromedel är. Sedan 1 juli 2024 gäller en uppdaterad skollag där det tydliggjorts att ett läromedel är ett *helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen, som överensstämmer med relevanta delar av tillämplig kurs-, ämnes- eller ämnesområdesplan och läroplanen, och som är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art.*

Skollagen anger numera också att elever har rätt till läromedel genom formuleringen *eleverna ska utan kostnad ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.*

Förändringarna utgår från förslagen i Läromedelsutredningen och röstades igenom med bred majoritet i riksdagen. Eftersom dessa lagändringar inte hade trätt i kraft under 2023, som är året som behandlas i denna rapport, så förväntas ingen effekt av den tydligare styrningen av läromedelstillgången synas i 2023 års data.

Däremot kommer lagändringarna ha stor betydelse på lång sikt. Samtliga skolhuvudmän ska följa skollagen och det är nu tydligt angivet att elever ska ha tillgång till läromedel. Den tidigare begreppsförvirringen mellan läromedel och lärverktyg som lett till att huvudmän köpt in program, verktyg och produkter som inte med dagens definition skulle betraktas som läromedel har nu försvunnit. Dessutom anges att läromedel ska följa relevanta planer och vara förlagsutgivet. Förslagen följer, om de är medlemmar i Läromedelsföretagen, branschens kvalitetspolicy vilket bland annat innebär att läromedlen ska utgå från gällande läroplaner. Lagändringen medför att aktörer inte kan marknadsföra och sälja produkter som läromedel om de inte är kvalitetskontrollerade genom professionell förläggning och följer skolans läroplaner och styrdokument.

En tydlig definition, som numera finns, möjliggör också att huvudmännens inköp av riktiga läromedel kan följas upp – vilket innebär att officiell statistik kan samlas in samtidigt som elevernas tillgång till läromedel kan följas upp av tillsyns- och skolmyndigheterna.

Statlig övergripande statistik saknas fortfarande

Den statistik som används för att sammanställa Läromedelsbarometern bygger på distributionsföretaget Läromedias statistik över kommunala huvudmäns inköp av läromedel för årskurserna 1–9 samt statistik från Göteborgsregionens kommunalförbund (GR). Läromedelsbarometern ger därmed en överblick av hur det ser ut med tillgängligheten till läromedel i svenska skolor.

Läromedelsbarometern mäter inköp av läromedel till kommunala skolor. Enligt Skolverket är det cirka 16 procent av landets grundskoleelever som går i en fristående skola. Statistik om de fristående huvudmännens läromedelsinköp finns inte offentligt tillgängligt på samma sätt som för kommunala huvudmän, och därför är friskolors inköp inte med i statistiksammanställningen som Läromedelsbarometern bygger på. Utöver data från Läromedia bygger Läromedelsbarometern även på information från Göteborgsregionens kommunalförbund (GR), som har en central inköpsfunktion för läromedel åt sina 13 medlemskommuner. I tidigare års Läromedelsbarometer har data från GR också varit med i sammanställningen – det har dock visat sig att också inköp för gymnasieskolan inkluderades i tidigare års statistik. Detta har korrigerats i årets rapport, men innebär att jämförelserna med tidigare år för dessa 13 kommuner blir något avvikande.

Statistiken omfattar således den försäljning av läromedel till grundskolan som dessa förmedlare hade under 2023. I detta ingår tryckta läroböcker, helt digitala läromedel och hybrider däremellan.

Det finns fortfarande ingen offentlig, övergripande och sammanhållen statlig statistik över läromedelstillgången. Viss statlig statistik kopplat till statsbidraget till läroböcker finns visserligen, men den bygger på skolhuvudmännens självrapporterade genomsnittliga kostnader för i huvudsak tryckta läroböcker.

Bakgrunden till denna statistik är att huvudmännen, i samband med att de sökte detta statsbidrag, behövde rapportera in sin genomsnittliga kostnad under de senaste tre åren för de läromedel som statsbidraget avsåg. Självrapporteringen innebär att det var upp till varje huvudman att bedöma vad som avsåg en kostnad för läroböcker. Det visade sig för många huvudmän vara komplicerat att på ett enkelt sätt avgöra vad de under tidigare år satsat på läroböcker. Detta berodde bland annat på att läromedel redovisats tillsammans med en rad andra utgifter så som löner till bibliotekarier, material till slöjdämnen, annat pedagogiskt förbrukningsmaterial och lärverktyg som enligt dagens definition inte är läromedel. Statistiken kopplat till statsbidraget omfattar inte heller alla slags läromedel och kan därför inte användas som underlag för Läromedelsbarometern som omfattar alla förlagsutgivna läromedel.

I Läromedias, och därmed också Läromedelsbarometerns, statistik ingår endast faktisk försäljning av läromedel från läromedelsförlag till kommunala huvudmän, via förmedlaren. Denna statistik är således inte beroende av kommunernas eget budgetuppföljningssystem eller vilka avvägningar kommunen gjort i vad som ska rapporteras som en läromedelskostnad.

Det är samtidigt viktigt att påpeka att det finns andra försäljningskanaler för läromedel. En del kommunala huvudmän kan ha köpt läromedel via dessa. Statistiken i

Läromedelsbarometern är därmed inte komplett. Det kan också finnas mindre felkällor i statistiken, exempelvis uppdelning mellan skolformer vid inköp. Samtidigt står Läromedia för en mycket stor andel av läromedelsförmedlingen i Sverige, omkring 90 procent. I avsaknad av offentlig statistik är Läromedelsbarometern den i dagsläget mest omfattande och kompletta bild som finns av de kommunala skolhuvudmännens läromedelsinköp.

Offentlig statlig statistik skulle ge en ännu tydligare bild av läromedelstillgången i svenska skolor. Som konstaterats tidigare finns ingen sådan statistik. Det kan dock vara på väg att ändras: Under 2024 fick Skolverket i uppdrag av regeringen att *utveckla och förtydliga uppgiftsinsamlingen från huvudmännen så att den mer detaljerat redovisar hur mycket medel som läggs på läroböcker, andra läromedel och annat material som används i undervisningen*. Uppdraget ska redovisas den 23 maj 2025. Läromedelsföretagen välkomnar detta uppdrag, vilket delvis har möjliggjorts genom att Skollagen sedan 1 juli 2024 tydligt definierar vad ett läromedel är.

Statlig statistik behövs

Innan det uppdrag som regeringen gett Skolverket är klart och offentlig statistik finns på plats är Läromedelsbarometern fortsatt den enda nationella sammanställningen över läromedelsinköp i Sverige.

Läromedelsföretagens medlemmar ger ut cirka 95 procent av alla läromedel i Sverige och distributionen till kommunala huvudmän hanterats i stort sett av en enda aktör, Läromedia, som distribuerar 90 procent av läromedlen. Då endast 16 procent av grundskoleeleverna går i fristående skolor, ger Läromedias statistik en god bild av tillgången av läromedel i svensk grundskola.

Efter förändringar i ramavtalen för läromedelsinköp sköts distributionen sedan starten av 2024 av flera aktörer. Det innebär att det redan nästa år kan komma att bli mer komplicerat att sammanställa statistik över kommunala läromedelsinköp och därmed att ta fram nästa upplaga av Läromedelsbarometern. Huruvida möjligheten att sammanställa Läromedelsbarometern även nästa år upphör är i skrivande stund oklart.

Om det inte blir någon offentlig statistik och möjligheten att sammanställa Läromedelsbarometern upphör kommer Sverige helt sakna överblick kring hur tillgången till kvalitativa läromedel ser ut för svenska elever. Liksom konstaterats i tidigare utgåvor av Läromedelsbarometern blir därmed behovet av nationell statlig statistik extra tydligt, inte minst för möjligheten att följa upp och utvärdera regeringens satsning på runt 2 miljarder över tre år för att öka tillgången till läromedel i svenska skolor.

Läromedel används fortfarande inte för att kompensera skillnader

Tillräcklig tillgång till riktiga läromedel kan vara särskilt viktigt för skolor och kommuner med mer utmanande förutsättningar. Läromedelsutredningen diskuterade bland annat den särskilda vikten av tillgång till läromedel för skolor med få utbildade lärare, särskilt i kombination med lärarhandledningar. God tillgång till läromedel skulle också kunna användas som ett kompensatoriskt verktyg i kommuner som är socialt utsatta, eftersom det kan antas finnas ett större behov av läromedel som stöd till elever som har sämre förutsättningar med sig hemifrån, exempelvis lågutbildade föräldrar. Hade det funnits ett tydligt samband hade till exempel kommuner med en låg andel högutbildade vuxna eller en hög andel obehöriga lärare köpt betydligt mer läromedel än andra kommuner. Som tidigare år visar vår analys av statistiken att korrelationen mellan kommuners andel invånare med kort utbildning och läromedelsköp är i stort sett obefintlig. Ett liknande förhållande gäller för korrelationen mellan andelen obehöriga lärare och läromedelsinsatser. Läromedelsinköp används alltså inte som en del i det kompensatoriska uppdraget.

Statsbidraget för inköp av läromedel kan ha bidragit till ökad jämlikhet

Under 2023 introducerade regeringen ett statsbidrag för inköp av vissa läromedel, företrädesvis tryckta läromedel med eller utan digitala komponenter. Statsbidraget utformades på ett sådant sätt att huvudmännen inte skulle kunna täcka sina ordinarie läromedelsinköp med den statliga finansieringen. Syftet var att de statliga pengarna skulle bidra till en nettoökning av antalet läromedel i grundskolan. Därför behövde huvudmännen, för att vara berättigade att söka statsbidraget, först finansiera läromedel upp till en kostnad motsvarande sitt eget historiska genomsnitt av läromedelsinköp.

Trots utformningen kantades statsbidraget av en del problem. Dels lyckades inte alla kommuner söka bidraget i tid, dels visar Läromedelsföretagens egen försäljningsstatistik att en relativt stor del av de utbetalade pengarna inte hade omsatts i fler beställningar. Staten betalade via Skolverket ut över 530 miljoner kronor i läromedelsstöd medan förlagen noterade ett ökat antal beställningar motsvarande drygt 270 miljoner kronor. Det innebär en diskrepans motsvarande cirka 260 miljoner kronor, vilket till allra största del inte använts till det som var avsikten.

Under hösten 2024 presenterade Skolverket resultatet av en fördjupad stickprovskontroll som man genomfört med anledning av signalerna om att pengarna inte använts på rätt sätt. Kontrollen visade att 77 procent av de undersökta huvudmännen använt bidraget på ett delvis felaktigt sätt och att 28 procent av det belopp dessa aktörer fått utbetalt behövde betalas tillbaka till staten. De främsta orsakerna till återkraven var att huvudmännen inte hade gjort tillräckliga inköp av läromedel eller att de räknat in andra inköp som inte var bidragsgrundande. Skolverket estimerade utifrån kontrollen att 150 miljoner kronor av det utbetalda stödet hade använts felaktigt.

I statistiken för 2023 noterar vi som nämnts en fortsatt ökning av läromedelsinköpen, men inte i närheten en så stor ökning som kan förväntas om hela läromedelsstödet hade använts till att köpa in nya läromedel utöver de investeringar huvudmännen finansierat själva. I statistiken i Läromedelsbarometern framgår samtidigt att i procentuella termer så ökade läromedelsinköpen *mer* mellan 2021 och 2022 än vad de gjorde mellan 2022 och 2023. Detta är intressant, eftersom man lätt kan anta att en betydande skillnad borde kunna observeras mellan 2022, då inget statsbidrag gick att söka, och 2023 då statsbidraget fanns.

Skolverkets slutsatser om att det utbetalda stödet inte fullt ut använts till det tänkta ändamålet bekräftas därmed av Läromedelsbarometern. Däremot kan stödet ha inneburit ett stöd för mindre kommuner att öka sina inköp – den relativa ökningen gentemot stora städer i Sverige pekar nämligen på det. På samma sätt syns ett trendbrott i hur satsningarna fördelas mellan kommunerna, med minskade klyftor över landet, vilket skulle kunna förklaras av att statsbidraget gett små och medelstora kommuner bättre möjligheter än tidigare att satsa på läromedel.

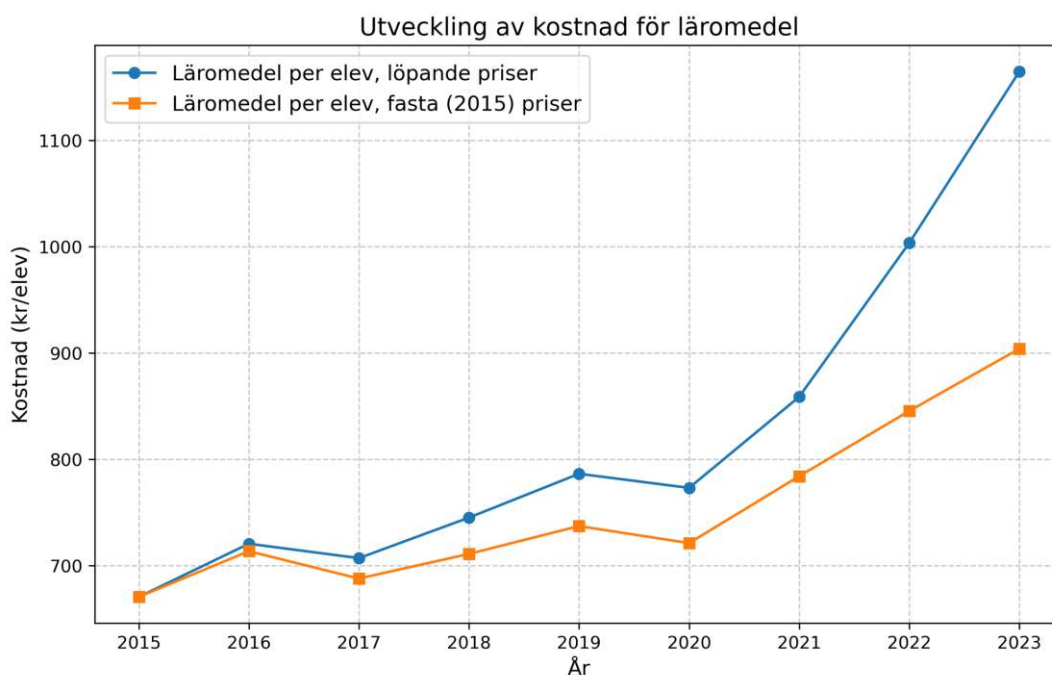
Positiv utveckling över tid trots inflation

I genomsnitt satsades 1165 kronor per elev på läromedel under 2023. Det är en betydande ökning från tidigare år och innebär att den positiva trenden fortsätter. Mellan 2020 och 2023 har det skett en tydlig ökning av läromedelsinköpen. Det är fråga om en kontinuerlig ökning som har hållit i sig över tid. Mellan dessa år har inköpen ökat med 50 procent, i nominella belopp. Den stora förändringen inleddes omkring 2020 och 2021. Innan dess varierade läromedelsinköpen något men låg relativt jämnt på en låg nivå motsvarande cirka 700–800 kronor. Efterföljande år har det skett en strukturell ökning.

Den positiva förändringen inleddes redan innan regeringen la fram propositionen om stärkt tillgång till läromedel och långt före statsbidraget för inköp av läromedel ens var känt för huvudmännen.

Regeringens nu uttalade mål att svenska elever ska ha minst ett eget läromedel i samtliga ämnen ligger däremot fortsatt en bit bort. För att den ambitionen ska uppfyllas krävs att den positiva trenden fortsätter och att alla kommuner hänger med i utvecklingen.

Studerar man utvecklingen i fasta priser så framgår också att de ökade kostnaderna för läromedel som skett inte handlar om en allmän inflationseffekt.

Utöver det kan Läromedelsföretagen konstatera att läromedlens försäljningspriser legat på eller under inflationstakten – det har alltså inte skett några avvikande prishöjningar i grossistledet som påverkat kostnaden per elev. Det ovanstående tyder på att svenska elever fick *fler* läromedel under 2023 än tidigare år.

Läromedelsinköp i Norden – Sverige fortsatt efter Norge och Finland

Även om nivån på läromedelsköpen har ökat markant i Sverige under senare år, så ligger vi fortfarande en bit bakom Norge och Finland. Dessa grannländer har konsekvent legat högre än Sverige i jämförelser.

Däremot så är Sverige bättre än Danmark på att köpa läromedel – i vårt sydliga grannland köptes under 2023 läromedel för endast 560 danska kronor per elev, vilket motsvarar cirka 870 svenska kronor.

Norrmännen köper å andra sidan mest läromedel i Norden. Där spenderas drygt 1800 kronor per elev. Detta är en ökning från tidigare år – 2020 la Norge 1120 svenska kronor på läromedel, men då har vi inte tagit valutförändringar i beaktande. Finland spenderar 1650 kronor per elev, motsvarande 143 euro, vilket är klart högre än Sverige. Dessa uppgifter är hämtade från respektive lands förläggarföreningar.

Trots den fina ökningstakten i Sverige så ligger vi alltså fortsatt en bra bit efter både Norge och Finland.

Lista över de 10 kommuner som köpte mest läromedel under 2023

	Kommun	Summa per elev
1	Munkfors kommun	2270 kr
2	Göteborgs kommun	2126 kr
3	Ljusnarsbergs kommun	2124 kr
4	Pajala kommun	1984 kr
5	Töreboda kommun	1979 kr
6	Ragunda kommun	1919 kr
7	Ljusdal kommun	1883 kr
8	Övertorneå kommun	1857 kr
9	Överkalix kommun	1853 kr
10	Hällefors kommun	1839 kr

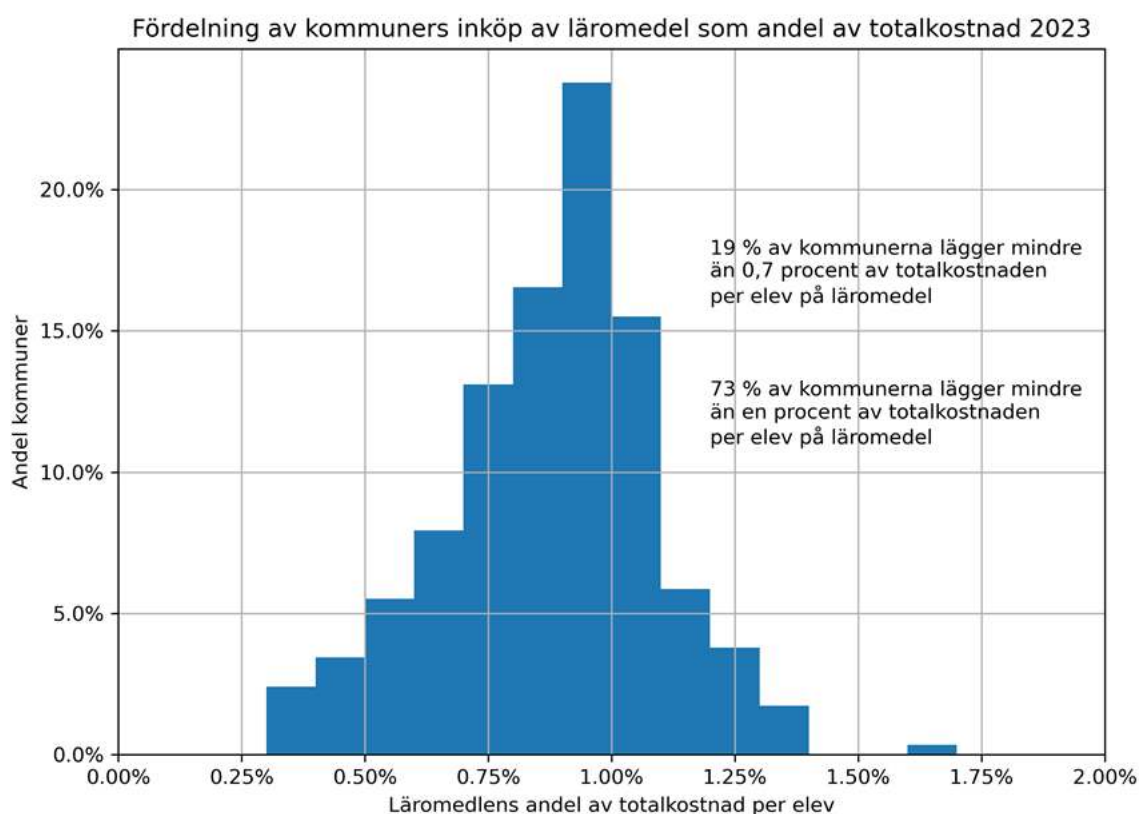
Göteborg är Sveriges bästa läromedelskommun över tid

Även om Munkfors var den kommun som satsade mest per elev på läromedel under 2023 så visar de mer långsiktiga jämförelserna att Göteborgs stad är Sveriges bästa läromedelskommun. Göteborg satsade 137 procent mer på läromedel än Stockholm och 112 procent mer än Malmö under 2023 och har klättrat 280 placeringar i rankingen sedan 2017. Staden toppar maratonjämförelsen av rullande treårsmedelvärden mellan 2017 och 2023. Treårsmedelvärden används för att kontrollera för stora variationer enskilda år och för att synliggöra kommuner som konsekvent satsar mycket år efter år. Munkfors, som satsade mest under 2023, placerar sig på en fjärdeplats i den långsiktiga rankingen. I senare avsnitt redovisas rankingutveckling över en treårsperiod för samtliga av landets 290 kommuner.

Att en kommun är med på topplistan 2023 men inte toppar rankingen behöver inte vara något negativt – det kan betyda att den kommunen beslutat att komma ikapp med läromedelsinköpen vilket i grunden är positivt.

73 procent av Sveriges kommuner lägger mindre än en procent av totalkostnaden för skolan på läromedel

Läromedlens andel av totalkostnaden har ökat, från 0,79 procent 2022 till 0,86 procent 2023, trots inflation som drivit upp kommunernas kostnader generellt. Histogrammet nedan visar hur stor andel av totalkostnaden som läggs på läromedel i landets kommuner. Staplarnas höjd avgörs av hur många kommuner som lägger en viss andel av totalkostnaden på läromedel. Under 2023 la 73 procent av kommunerna mindre än 1 procent av totalkostnaden per elev på läromedel. Detta är en relativt hög andel. Samtidigt, jämfört med 2022, så har det skett en tydlig förskjutning avseende kommunernas prioritering av läromedel i relation till skolans totalkostnad. Då var det nämligen 90 procent av kommunerna som spenderade mindre än 1 procent av budgeten på läromedel. Andelen kommuner som lägger 1 procent eller mer av totalkostnaden på läromedel har alltså mer än fördubblats sedan förra årets genomgång och uppgår nu till över en fjärdedel av kommunerna.

Förskjutningen kan delvis bero på att de totala kostnaderna för grundskolan minskade under 2023. Totalkostnaden per elev är nu den lägsta sedan 2016, enligt SCB.

Det är inte ett egenvärde att andelen som läromedlen utgör av den totala kostnaden per elev ska öka – det viktiga är att eleverna får de läromedel de behöver. En satsning på lärarlöner, lokalkostnader som ökar mer än normalt i en kommun, eller andra

kostnadsökningar som sker samtidigt som läromedelsinköpen ökar marginellt, kommer innebära att läromedlens andel av totalkostnaden minskar. Det betyder däremot inte att det skett en faktisk försämring av elevernas tillgång till läromedel i kommunen. Med det sagt kan det ändå vara värdefullt att använda andelen av totalkostnad per elev på en aggregerad nationell nivå som en jämförelsepunkt. På aggregerad nationell nivå svänger nämligen kostnaderna för skolan inte våldsamt mellan enskilda år. Läromedelsföretagen har därför tidigare angett att en ungefärlig nivå motsvarande 1,5 procent av totalkostnaderna borde vara en rimlig målsättning.

Tittar vi på utvecklingen gällande läromedlens andel av den totala kostnaden per elev så framgår en viss skillnad jämfört med ökningstakten i absoluta termer. Mellan 2022 och 2023 ökade läromedlens andel av totalkostnaden med drygt 8 procent, att jämföra med 16 procent om man bara utgår från det nominella beloppet för inköp per elev. Detta innebär att även om inköpen har ökat, så har andra kostnader för huvudmännen också ökat – snabbare än inköpskostnaden för läromedel.

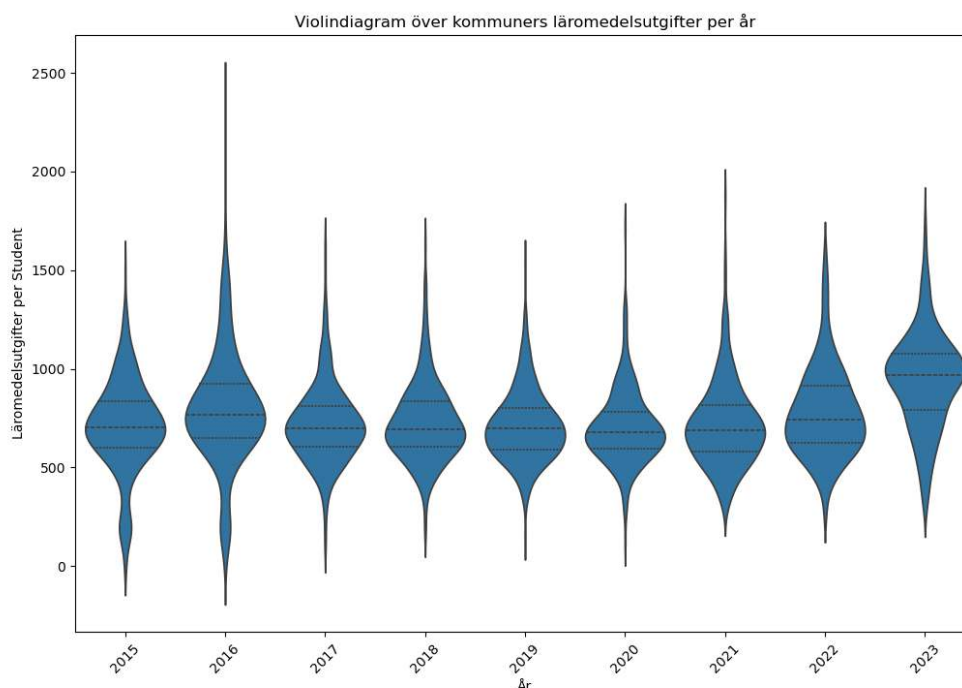
Samtidigt visar SCB:s senaste statistik att de totala kostnaderna för grundskolan minskade under 2023, i fasta priser. Totalkostnaden per elev är nu den lägsta sedan 2016, enligt SCB. Detta innebär att huvudmännen lägger mindre pengar på skolan, i fasta belopp. Att läromedlens andel av totalkostnaderna ökat kan därför bero både på att kommunerna i övrigt har spenderat mindre per elev *och* på att kommunerna har köpt in fler läromedel än tidigare.

Lägstannivån har höjts och ojämlikheten minskat - men fortsatta klyftor mellan kommunerna

Den kommun som satsade mest per elev under 2023 köpte läromedel för 2270 kronor medan den som satsade minst spenderade 394 kronor. Det är dock ytterst få kommuner som handlar läromedel för så lite – andelen kommuner som köper för mindre än 600 kronor har minskat från 20 procent år 2021 till endast 3 procent 2023. Över en tredjedel av kommunerna satsade mindre än 800 kronor år 2022, den andelen har nu sjunkit till cirka 10 procent. Detta tyder på att det skett en betydande nivåhöjning och att andelen kommuner som satsar mycket lite minskat drastiskt över tid.

Jämfört med 2022 har också andelen kommuner som satsar mer än 1000 kronor per elev på läromedel ökat markant. Under 2023 investerade 77 procent av kommunerna 1000 kronor eller mer – en ökning från 32 procent år 2022 vilket betyder att andelen mer än dubblats. Det innebär att det normala under 2023 var att köpa läromedel för mer än tusenlappen, något som varit mycket ovanligt tidigare år.

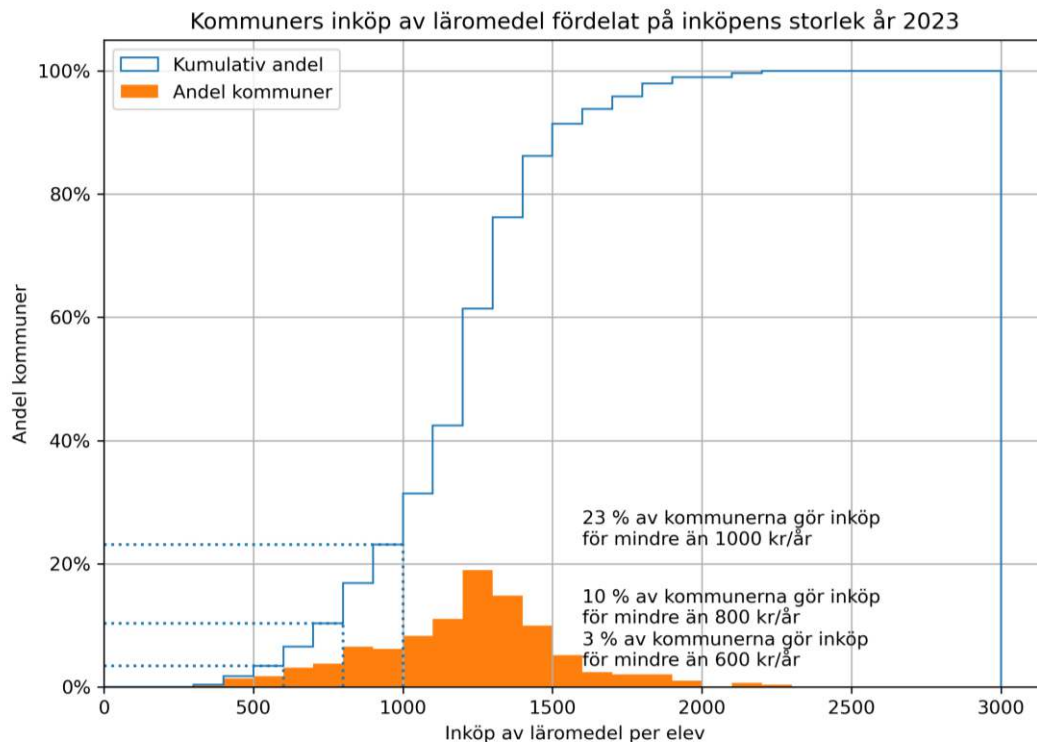
Inflationsjusterad analys visar att klyftorna minskat och att bredden höjt sig

På aggregerad nivå syns en mycket tydlig skillnad mellan 2023 och tidigare år vad gäller distributionen av inköpen. Detta illustreras i ovan violindiagram, som visar de inflationsjusterade inköpen uppdelat i fjärdedelar. De streckade linjerna i respektive "violin" är avgränsningar mellan kvartiler (fjärdedelar). Delen ovanför den översta streckade linjen utgörs av den fjärdedel som köper mest. Den nedre svansen är den fjärdedel av kommunerna som satsade minst. Däremellan finns hälften av kommunerna och den längre streckade linjen i mitten visar på medianvärdet.

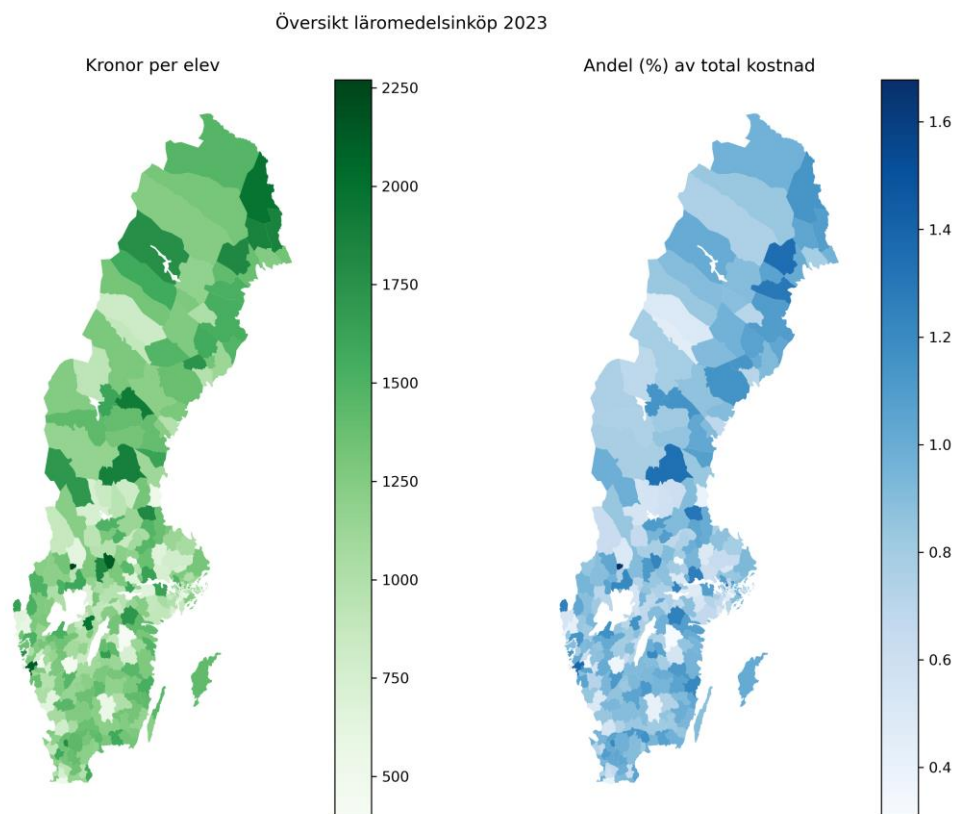
Diagrammet är en matematisk visualisering av kommunernas inköp, där bredden visar hur många kommuner som har respektive utgifter. I och med att diagrammet jämnas ut för att visa formen på fördelningen, så kan visualiseringen ge intrycket att det också finns negativa värden. Så är inte fallet, utan diagrammet ska användas för att förstå skillnaderna i inköp, inte hur de exakta inköpen såg ut. Diagrammet visar att "midjan" tydligt försköts uppåt under 2023. Det betyder att medianvärdet för inflationsjusterade inköp, som är den mittersta streckade linjen, alltså höjts tydligt samtidigt som den stora bredden av kommuner satsar mer än tidigare år. Samtidigt tydliggör diagrammet att det funnits, och fortsatt finns, en stor spridning mellan toppen och botten. Även om det kan vara så att vissa kommuner som köper lite från Läromedia istället köper genom andra kanaler som inte täcks in av Läromedelsbarometern, så har samma urval av data använts historiskt och det går därför att dra generella slutsatser om de allmänna tendenserna. Analysen visar därmed att ojämlikheten sannolikt minskade under 2023, men att stora skillnader fortfarande finns.

Grafen nedan visar också fortsatta skillnader mellan kommunerna. Om alla kommuner hade köpt ungefär lika mycket läromedel hade vi sett ett fåtal staplar. Spridningen av staplarna indikerar att inköpen skiljer sig åt och att det har stor betydelse vilken kommun en elev går skolan i för hur många läromedel eleven får tillgång till. Man behöver samtidigt komma ihåg att en del kommuner som nu köper mycket kan ha ett historiskt underskott på läromedel som man nu tar igen. Tillgången till böcker i klassrummet behöver därför inte skilja sig lika mycket som inköpen gör.

Geografiska jämförelser visar på bristande likvärdighet

Även om kommunerna i genomsnitt lägger mer pengar på läromedel än tidigare är skillnaden fortsatt stor. Jämfört med föregående år är faktiskt skillnaden större mellan bästa och sämsta kommun, hela 1875 kronor jämfört med 1578 kronor, men året innan dess så var skillnaden ännu större, hela 2000 kronor. Variationen mellan extremerna har med andra ord fluktuerat sedan mätningarna påbörjades. Helt klart är dock att tillgången till läromedel fortsatt avgörs av i vilken kommun man bor, vilket kartbilderna illustrerar visuellt. Samtidigt verkar de geografiska skillnaderna ha minskat, vilket framgår på nästa sida.

De geografiska skillnaderna minskar – mindre kommuner knapar in på storstäderna

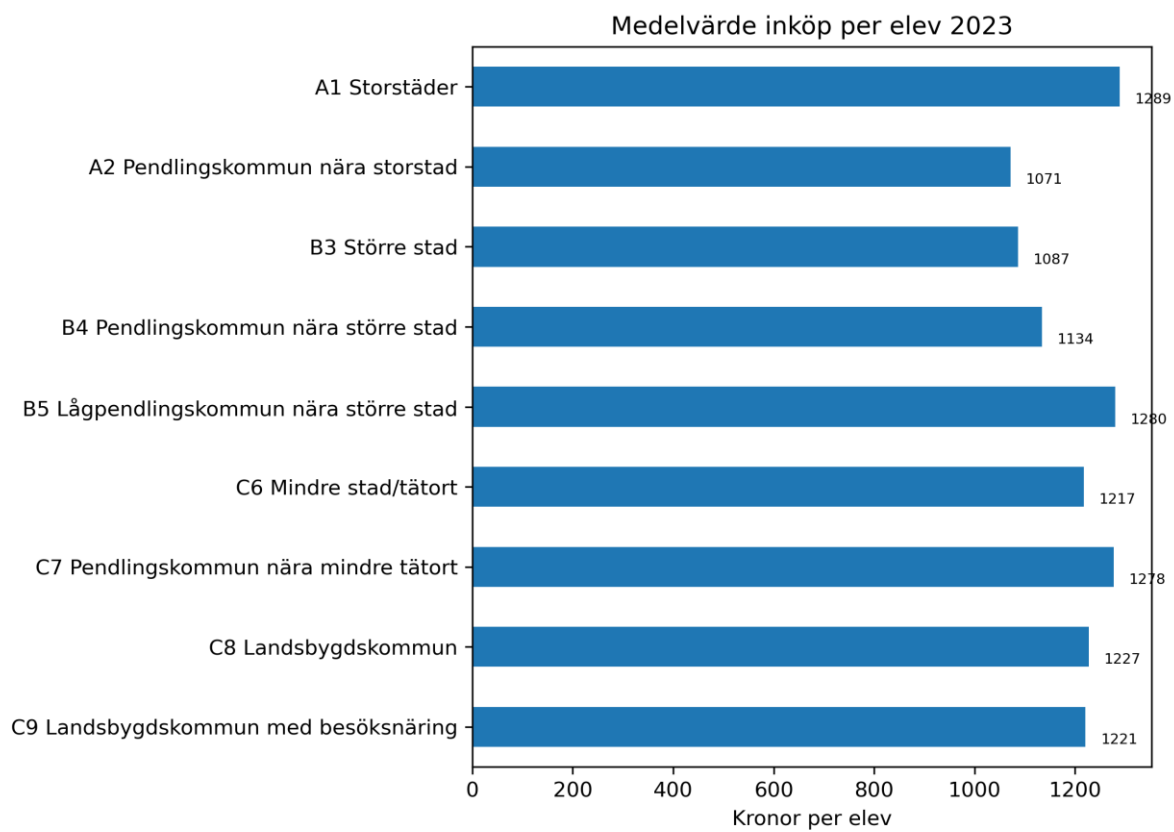
Ytterligare ett trendbrott kan ses vid en jämförelse mellan hur stor de genomsnittliga läromedelsinköpen per elev är för olika kommungrupper (enligt SCB:s indelning). Tidigare år var det främst storstäder som satsade på läromedel – de har stuckit ut tydligt i statistiken. Under 2023 har däremot lågpendlingskommuner nära större städer och pendlingskommuner nära mindre tätorter kommit ikapp storstäderna. Kommunerna inom dessa kategorier satsar nu i princip lika mycket – omkring 1280 kronor per elev.

Under 2023 satsade fem av nio kommungrupper över 1200 kronor per elev, två av nio satsade över 1100 kronor och två satsade över 1000 kronor. Det ska sägas att detta handlar om genomsnitt för kommungrupper, det innebär att ett stort antal kommuner finns representerade i respektive grupp och att det existerar stora skillnader mellan kommunerna inom grupperna, som inte syns i medelvärdet.

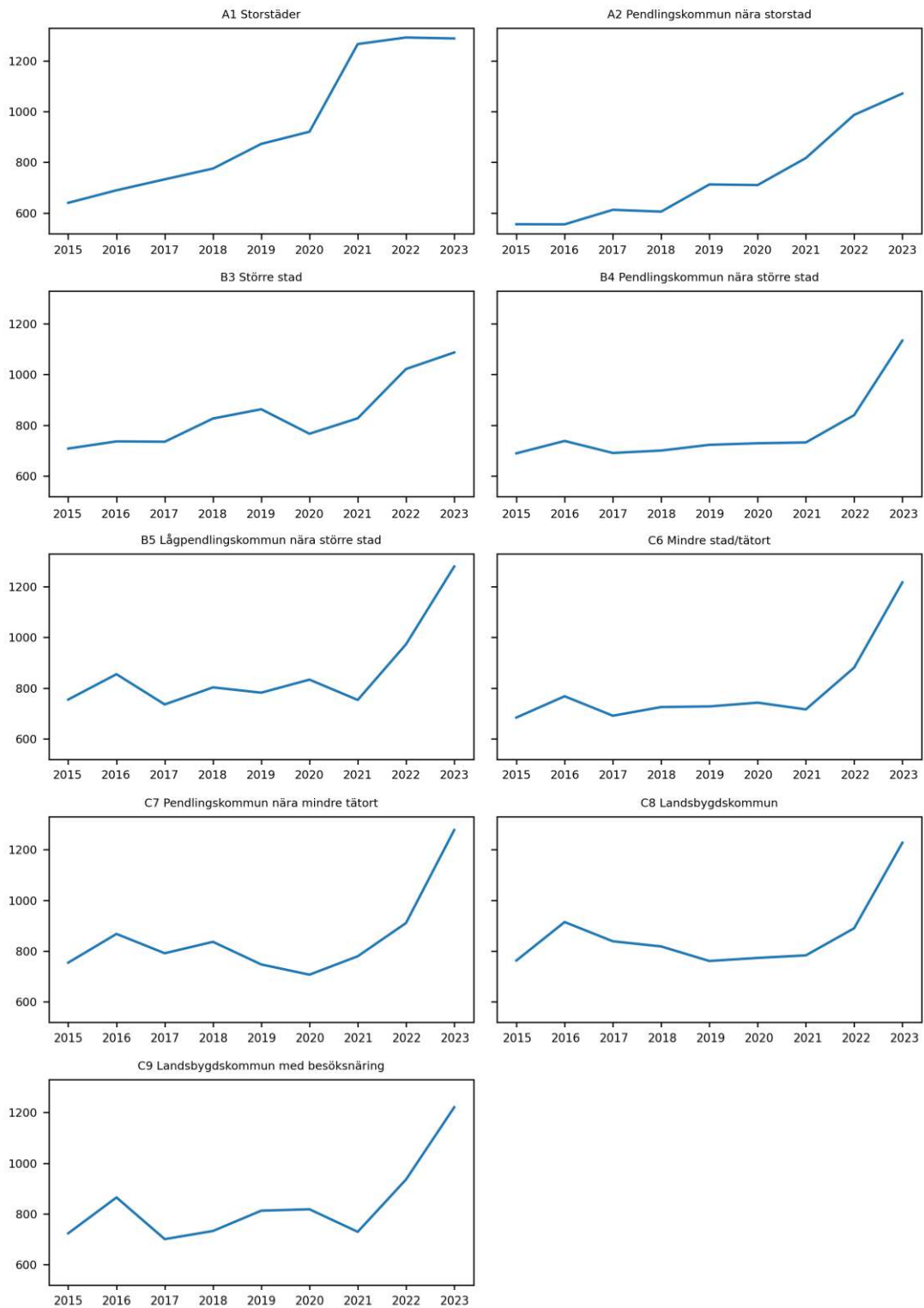
Det ska även noteras att förändringen jämfört med tidigare år är negativ för storstäder – de investerade alltså mindre pengar per elev år 2023 än 2022 även om skillnaden är mycket marginell. Den marginella minskningen av genomsnittskostnaden kan delvis ha att göra med att Stockholms kommun enbart sökte en bråkdel av sin tilldelade statsbidragsram för läromedelsinköp. Den största förändringen har skett i pendlingskommunerna beskrivna ovan, som ökat sina genomsnittliga köp med nära 45 procent. Tvåsiffriga procentuella ökningarna mellan 25 och 40 procent skedde i alla kommungrupper förutom de tre storstäderna, kommuner nära storstäderna samt större städer.

Pendlingskommuner nära storstäderna är sämst i Sverige på att köpa läromedel, tätt följt av det som definieras som större städer. Orsakerna bakom den betydande skillnaden mellan storstäder och kommuner med pendlingsavstånd till storstäderna är inte kända. En tänkbar orsak kan vara att elevunderlaget i pendlingskommunerna är sämre, om elever går i skolan i den närliggande storstaden snarare än hemkommunen. Detta kan påverka skolans budget och därmed också läromedelsinköpen.

Sammantaget verkar det alltså som om de geografiska skillnaderna över landet jämnades ut under 2023 – vilket skulle kunna vara en effekt av statsbidraget för läromedel. Det spelar numera mindre roll var i landet du som elev bor och går i skolan för hur mycket läromedel du får tillgång till – det betyder samtidigt inte att de geografiska klyftorna är uttraderade.

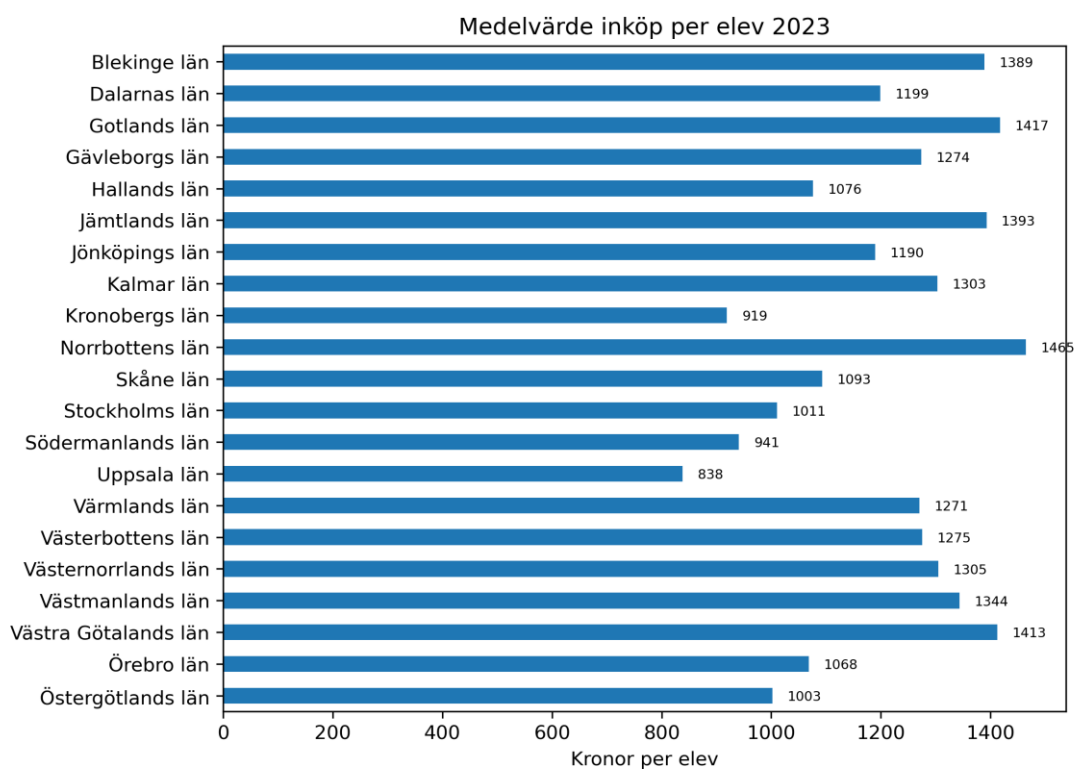

Kommuners köp av läromedel per elev efter kommungrupp 2015-2023

Regional ranking

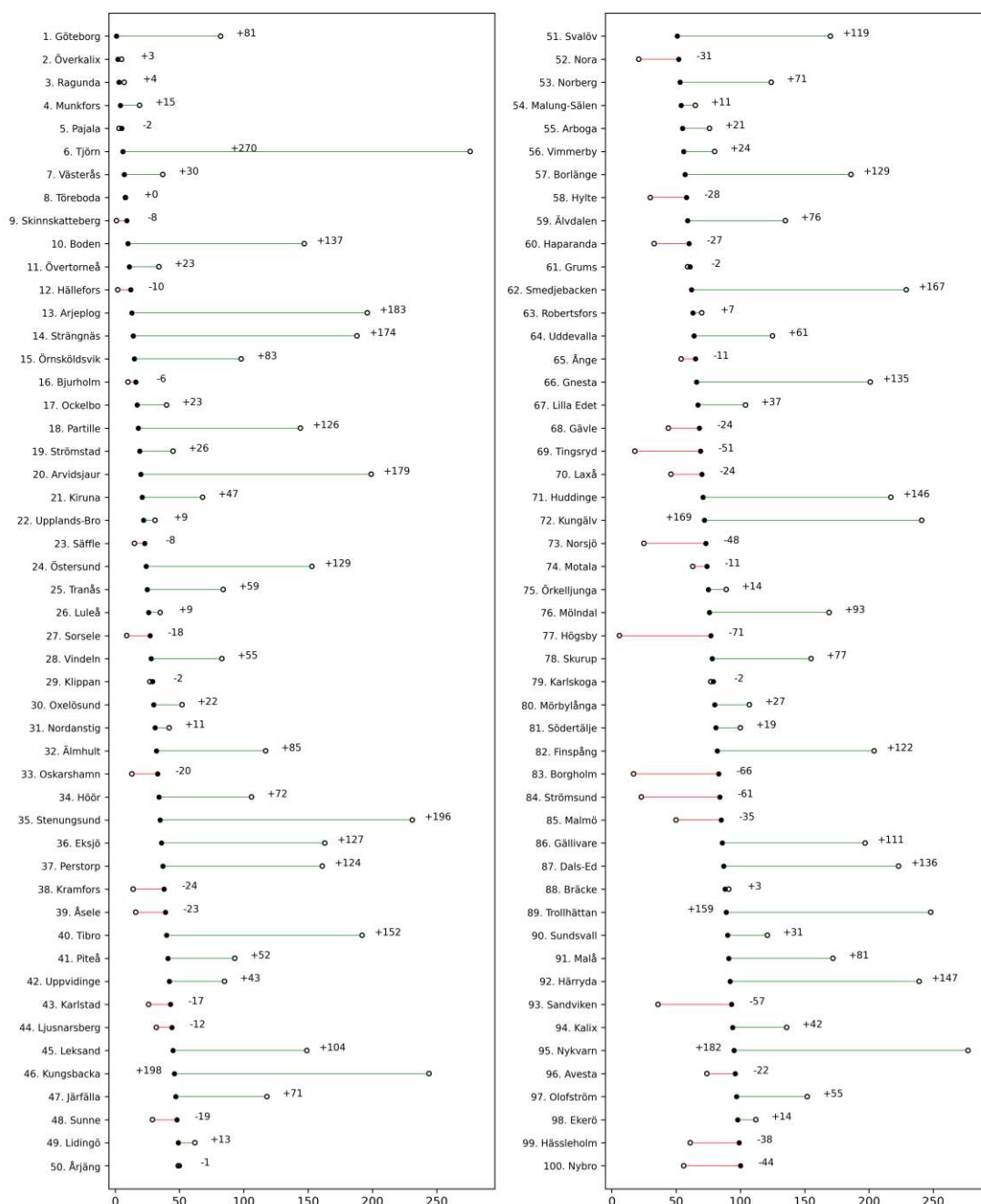
Skillnaden mellan inköp av läromedel i olika regioner är stor. Norrbottens län toppar listan med 1465 kronor i genomsnittligt läromedelsinköp per elev medan Uppsala län hamnar i botten med 838 kronor per elev.

Kommunal ranking över tre års utveckling

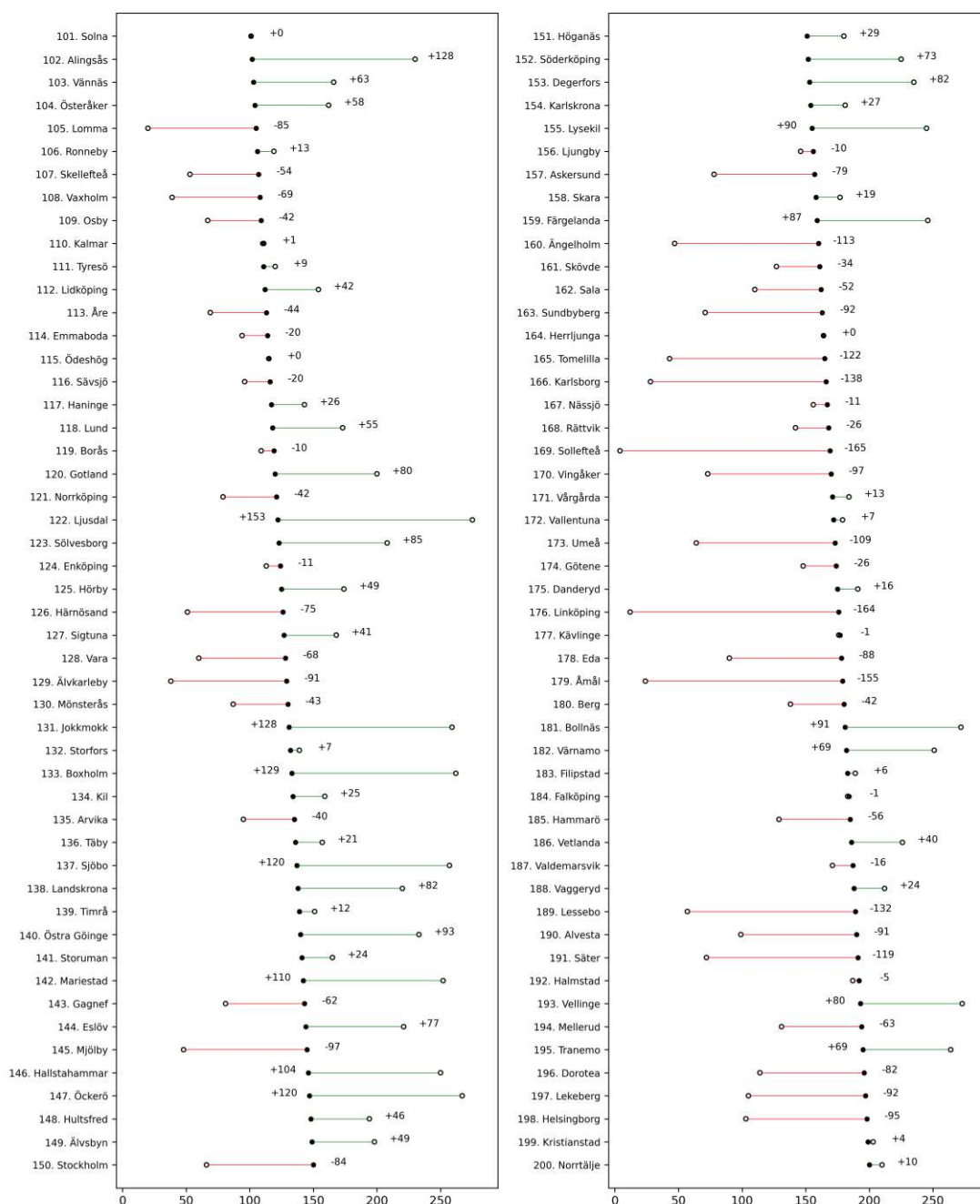
De tre följande bilderna beskriver hur kommuners ranking utifrån respektive kommuns läromedelsinköp förändrats 2020–2023. Rankingens är baserad på tre års medelvärden för att jämna ut variationer mellan enskilda år.

Förändring av ranking 2020-2023 efter 3-års medelvärde (1/3)

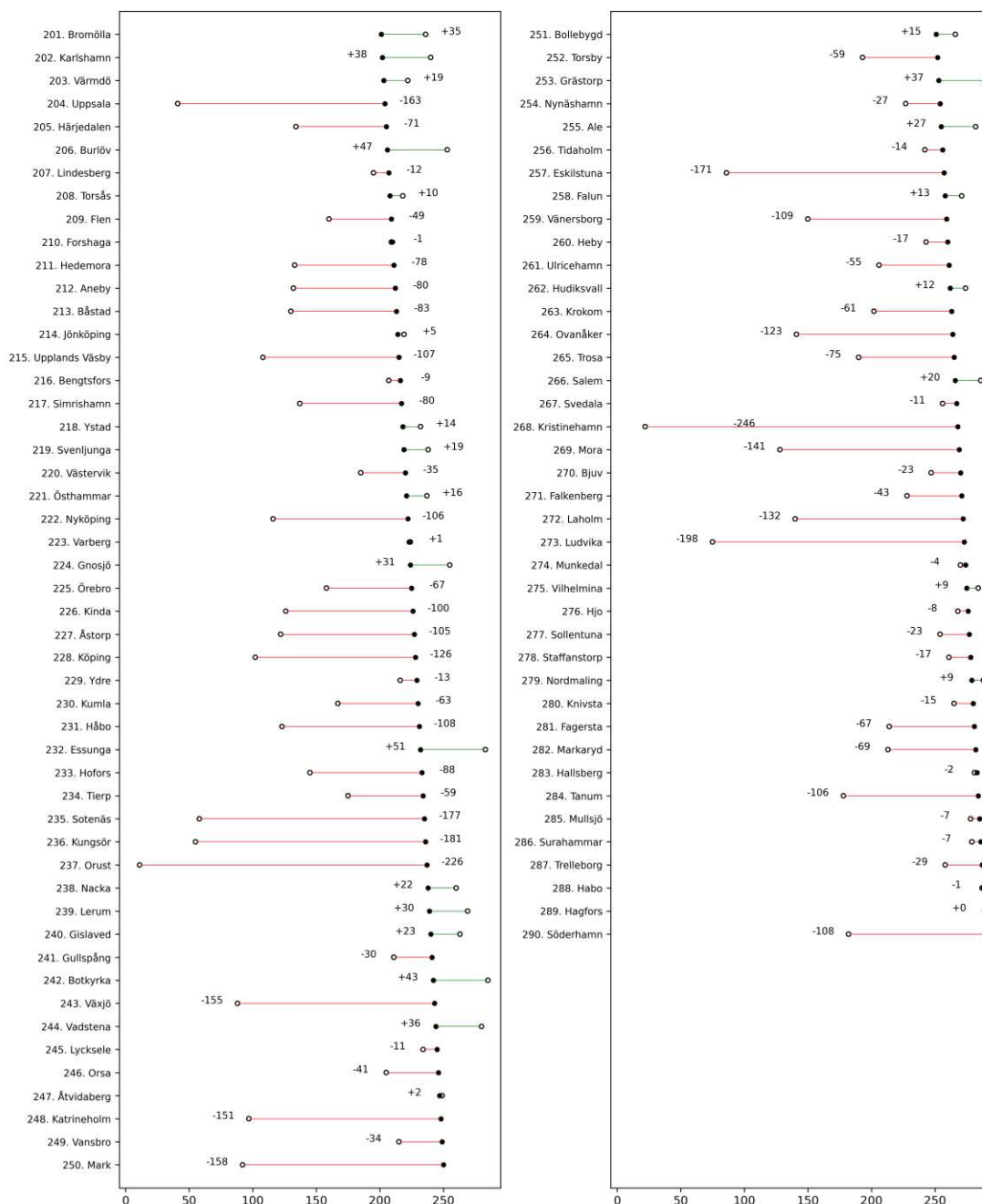
*Den ihåliga punkten redovisar rankingen 2023 och den fyllda rankingen 2020. Ett grönt streck indikerar att kommunen förbättrat sin ranking och ett rött streck att kommunen tappat i ranking.

Förändring av ranking 2020-2023 efter 3-års medelvärde (2/3)

*Den ihåliga punkten redovisar rankingen 2022 och den fyllda rankingen 2020. Ett grönt streck indikerar att kommunen förbättrat sin ranking och ett rött streck att kommunen tappat i ranking.

Förändring av ranking 2020-2023 efter 3-års medelvärde (3/3)

*Den inhålliga punkten redovisar rankingen 2022 och den fyllda rankingen 2020. Ett grönt streck indikerar att kommunen förbättrat sin ranking och ett rött streck att kommunen tappat i ranking.

Intresserad av mer statistik?

På Läromedelsföretagens hemsida laromedelsforetagen.se finns statistik över läromedelsinköp för kommuner och regioner mellan åren 2015–2023.

Källor

Andel med högst grundskola i åldern 35-74 år

SCB [https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_UF_UF0506/Utbildning/Indikatorn fungerar som proxy för socioekonomisk situation, i likhet med vad SKR rekommenderar. Se: <https://skr.se/skr/halsasjukvard/utvecklingavverksamhet/folkhalsa/styraochleda-folkhalsa/folkhalsostatistik/undvikfallgropar.36222.html>](https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_UF_UF0506/Utbildning/Indikatorn fungerar som proxy för socioekonomisk situation, i likhet med vad SKR rekommenderar. Se: https://skr.se/skr/halsasjukvard/utvecklingavverksamhet/folkhalsa/styraochleda-folkhalsa/folkhalsostatistik/undvikfallgropar.36222.html)

Antal elever

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)

Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde - Elever/Export – Antal elever per årskurs

Behöriga lärare

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)

Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde - kostnader/Export Personalstatistik med lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne

Behörighet till gymnasiet

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)

Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde – Betyg åk 9/Export – Behörighet till gymnasieskolan, fr.o.m. 2011

Elever i friskolor

Statistik över elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2022/23. Skolverket. Se:

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/beskrivande-statistik/2024/elever-och-skolenheter-i-grundskolan--lasaret-2023-24>

Kommunala huvudmäns läromedelsinköp

Läromedias uppgifter om Läromedelsinköp

Göteborgsregionen. 13 kommuner ingår i Göteborgsregionens redovisade siffror för läromedelsinköp

Kommungrupper

Kommuntyperna definieras utefter SKR:s kommungruppsindelning från 2017. Se: [Kommungruppsindelning | SKR](#)

Branschens kvalitetspolicy

Samtliga av Läromedelsföretagens medlemmar följer denna kvalitetspolicy. Se:

[Kvalitetspolicy för tryckta och digitala läromedel | Läromedelsföretagen \(laromedelsforetagen.se\)](#)

Definition av läromedel

Se Skollag (2010:800) 1 kap. 3§.

Konsumentprisindex (KPI)

Statistik om inflationstakten under 2023

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/priser-och-konsumtion/konsumentprisindex/konsumentprisindex-kpi/>

Nordisk statistik

Läromedelsföretagens branschstatistik (Sverige), Den Norske Forleggerforening (Norge), Dansk Forlæggerforening (Danmark) och Finlands Förlagsförening (Finland)

Total kostnad för grundskolan

Skolverket [Sök statistik om förskola, skola och vuxenutbildning - Skolverket](#)

Sökbegrepp: "Ladda ner filer med alla skolor, kommuner eller huvudmän", Skolform - grundskolan/Nivå - kommunnivå/Statistikområde - kostnader/Export kostnader per kommun

Lägsta kostnaden per elev på många år

SCB – statistik visar [Lägsta kostnaden per elev på många år](#)